

Держава через освітні та наукові інституції висловлює ставлення суспільства до подій минулого та таким чином проектує своє майбутнє. Тому творення національної ідеї, вибудова історичного пантеону та вироблення єдиного канону національної пам'яті в сучасних суспільно-політичних умовах є питанням національної безпеки.

1. Гирич І. Б. Чи суперечить національний міф історичній правді? / І. Б. Гирич // Українська Історична дидактика : Міжнародний діалог (фахівці різних країн про сучасні українські підручники з історії) : Зб. наук. ст. – К. : Генеза, 2000. – С. 47 – 54.

2. Український інститут національної пам'яті – Офіційний сайт. – Режим доступу: <https://uinp.gov.ua> [Дата звернення – 20.02.2020.]

3. Щупак І. Я. Національні герої в національній ідеї / Ігор Щупак // Трансформація української національної ідеї / упоряд. О. Доній. – К. : Наш формат, 2019. – С. 279–288.

Єремессва Ірина Анатоліївна
доцент кафедри міжнародних відносин
та туризму Дніпропетровського
державного університету внутрішніх
справ, кандидат історичних наук, доцент

СТРУКТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ

Об'єктивні причини міжнародних конфліктів визначаються системними змінами в світовій політиці, які характеризуються передусім нестабільністю. Зростанню напруги сприяє той факт, що макродержави з метою демонстрації своєї переваги використовують стратегію управління конфліктами, яка тільки підтримує конфліктну взаємодію. Розпад біполярної системи міжнародних відносин мав своїм наслідком порушення балансу сил. Руйнування системи устояних взаємовідносин між ключовими міжнародними акторами виступає однією із ключових причин політичних конфліктів, як внутрішніх, так і міжнародних.

Характеризуючи конфліктний потенціал сучасної системи міжнародних відносин, англійський дослідник Майкл Хенлон називає класичні міждержавні війни «застарілими» [1, р.42-46]. Серед причин втрати значення класичних війн у другій половині ХХ – початку ХХІ ст. доцільно виділити зміни в сфері ядерного озброєння, подолання анархічності альянсу країн Заходу, збільшення кількості демократичних країн, втрата значимості чинника захоплення нових територій для економічного зростання держави.

Якщо у ХХ ст. причинами зіткнень між державами були ідеологічні розбіжності, колонізаційні та деколонізаційні процеси, реалізація геостратегічних та гегемоністських інтересів, то в сучасній системі міжнародних відносин переважають довготермінові конфлікти між регіональними державами, політизовані конфлікти меншості в атомізованих суспільствах Близького Сходу, Центральної Азії, Африки. З цього приводу заслуговує на увагу точка зору деяких дослідників, що основою сучасних міжнародних конфліктів є політичні ідеологічні розбіжності, які підсилюються релігійними або етнічними чинниками, що ставлять під сумнів теорії модернізації та секуляризації, які переважали в політичній науці протягом другої половини ХХ ст.

Нові тенденції у міжнародних політичних конфліктах спричинені глобалізаційними процесами сучасного світу, адже незважаючи на певні тенденції регіоналізації, саме глобалізація визначає характер сучасних міжнародних відносин та має своїми наслідками з одного боку - посилення взаємозалежності країн світу, а з іншого – зростання кризових явищ у світовій економіці і, як наслідок, загострення політичної ситуації та рівня конфліктності.

Глобалізація пов'язана з проблемою потенційної міжнародної політичної нестабільності через взаємозалежність національних економік на світовому рівні. Локальні економічні коливання або кризи в одній країні, як правило мають регіональні або глобальні наслідки. Подібна проблема має не тільки теоретичний, але і реальний характер, що підтверджується економічними кризами кінця ХХ – початку ХХІ ст. (включно із сучасною світовою рецесією) наслідком яких є загострення політичних відносин між державами.

Наступне коло проблем, що є наслідком глобалізації викликане загрозою втрати контролю за економікою суверенними урядами та його переходу до інших суб'єктів, у тому числі до більш сильних держав, багатонаціональним або глобальним корпораціям, міжнародним організаціям. Тобто глобалізація розцінюється як спроба підриву принципу

національного суверенітету, що може викликати як у національних лідерів, так і у електорату відчуття безпорадності та неприйняття міжнародних процесів. Подібні настрої легко трансформуються у крайній націоналізм та ксенофобію. На фоні політики протекціонізму це викликає посилення екстремістських політичних рухів, що має потенційну загрозу до загострення політичних конфліктів на міжнародній арені.

З початку 1990-х років має місце стійка тенденція до зменшення загальної кількості конфліктів за участю держави, особливо це твердження стосується конфліктів, які мали виключно міждержавний характер. Не можна констатувати повної відсутності нових міждержавних конфліктів, до того ж в окремих випадках війна, що ведеться між державами опосередковано може трактуватися як міжнародний збройний конфлікт. Зокрема події на Донбасі, анексія Криму є складовою глибоких геополітичних суперечностей між Україною та Російською Федерацією, але даний конфлікт не отримав юридичного закріплення, його інституалізація має політичний характер.

Деєтатизація міжнародних конфліктів обумовлена змінами функцій та нездатністю сучасної держави гарантувати безпеку особи. Сучасна міжнародна система характеризується двома тенденціями: зростання взаємозалежності усіх елементів системи та збереження монополії на прийняття рішень національними урядами тоді як їх реальний вплив на продукування та розподіл ресурсів зменшується.

Домінування та перевага у военній силі, інші компоненти могутності не забезпечують безпеку та захист мегдержавам. Це підтверджується зростанням асиметричних загроз та посиленням нестабільності в регіонах Близького Сходу та Північної Африки, що супроводжується військово-політичними конфліктами із залученням міжнародного співтовариства в Іраку, Сирії, Афганістані. Силова боротьба державних акторів з міжнародним тероризмом часто виявляється контрпродуктивною та, навпаки, стимулює зростання радикальних, воєнізованих ісламських рухів, які активно проявляють себе у політичній боротьбі за владу.

Із вищенаведеного впливає проблема відповідності національних систем влади особливостям та викликам сучасних міжнародних відносин. Зокрема, можна констатувати скорочення функцій управлінських структур окремих держав та міждержавних організацій щодо управління потоками інформації, боротьби із транснаціональною злочинністю, контролю над міграційними потоками. Послаблення держави відбувається внаслідок зменшення кількості доступних урядам ресурсів, що необхідні для реалізації владних повноважень. Ускладненню ситуації сприяють міжнародні фінансові актори з їх акцентом на бідні, а значить, поступливі уряди (особливо із врахуванням корупції еліт) [6, р. 378]. Таким чином, держава не є головним джерелом загрози стабільності міжнародної системи та втрачає монополію на застосування сили, «поділяючи» її із субдержавними акторами.

Проаналізовані вище процеси ускладнюють явище міжнародного політичного конфлікту. Сторонам конфлікту складно досягти компромісу через їх велику кількість та різноманітність. В якості міжнародних акторів у світові політичні процеси залучені повстанські угруповання, кримінальні організації, етнічні партії, міжнародні недержавні організації, найманці і, навіть, регулярні армії. Недержавні актори можуть як протистояти державі або іншим недержавним групами, так і брати участь у конфлікті на боці держави, що ускладнює ідентифікацію джерел конфлікту та організацію ефективного протистояння загрозам [3, с.60].

На перший план серед недержавних акторів виходять кримінальні транскордонні угруповання, релігійні та квазірелігійні рухи, транснаціональні мережі. Однією із тенденцій сучасних міжнародних конфліктів, які мають форму збройного протистояння недержавних акторів є зростання терористичної активності, яка виступає в якості тактики асиметричного протистояння на регіональному та глобальному рівнях.

Деградація ситуації відбувається у зв'язку із зміною функцій держави, зменшення її можливостей та ресурсів щодо забезпечення безпеки власних громадян. У таких умовах зростає політична невизначеність, конфлікти стають біль тривалими. Соціальна трансформація викликана глобалізацією, призводить до появи у нерегулярних воєнізованих формувань політичних, економічних, правових можливостей впливати на міжнародні процеси та внутрішньодержавні процеси.

Реакцією на зазначені процеси є поява нового терміну в політико-правових дослідженнях – збройні недержавні актори (ЗНДА), під якими маються на увазі будь-які збройні групи, що відділені від держави та не підконтрольні державними органам, здійснюють воєнні дії та мають політичні, релігійні або воєнні цілі [2, с.185]. В якості при-

кладу діяльності ЗНДА доцільно згадати сучасний конфлікт в Афганістані - один із найтриваліших сучасних конфліктів, в якому бере участь міжнародна коаліція збройних сил, в якій провідну роль відіграють США. Конфлікт знаходиться на стадії закріплення та має тенденцію до ескалації, оскільки в Афганістані Талібан та ряд інших недержавних збройних угруповань ведуть постійну боротьбу проти сил афганського офіційного уряду та міжнародної коаліції. При цьому протистояння ускладнюється тим, що до сьогодні не існує єдиної точки зору щодо розмірів та структури ЗНДА в Афганістані, невідома і природа взаємовідносин між різноманітними збройними угрупованнями в сусідньому Пакистані.

Таким чином, в біполярній системі міжнародних відносин існує стійка тенденція до обмеження звичного домінування державних акторів у світовій політиці, що виражається в розмиванні можливості держав застосовувати владні повноваження. Посилення ролі та різноманітність недержавних міжнародних акторів ускладнює процес врегулювання та попередження конфліктів та збільшує кількість їх учасників.

1. Michael O'Hanlon. Coming Conflicts: Interstate War in the New Millennium / Michael O'Hanlon // Harvard International Review (Cambridge). Summer 2001. No 23. P. 42-46.

2. Беллал А., Джакка Ж., Кейзи-Маслен С. Международное право и вооруженные негосударственные акторы в Афганистане/ А. Беллал, Ж. Джакка С. Кейзи-Маслен//Международный журнал Красного Креста. №881. С.183-221.

3. Єремєєва І.А. Актуальні проблеми визначення сутнісних характеристик міжнародного конфлікту / І. А. Єремєєва // S.P.A.C.E. Society, Politics, Administration in Central Europe: електронний науково-практичний журнал. 2017. Вип. 3. С. 58-61. URL: <http://hdl.handle.net/11300/7905/>.

Іванов Олександр Юрійович
старший викладач кафедри
теорії та історії держави і права
Національної академії
Служби безпеки України,
кандидат юридичних наук

ПОЛІТИКА РОСІЇ ЩОДО КАЗАХСТАНУ І ЗАГРОЗИ МІЖНАРОДНІЙ БЕЗПЕЦІ: ДО ІСТОРІЇ ПИТАННЯ

Експансіоністський характер зовнішньої політики Росії як риса, характерна для всіх періодів існування цієї держави, обумовлює її основну спрямованість на задоволення стратегічних інтересів у тих чи інших регіонах світу. Одним із таких регіонів повсякчас була багата на природні ресурси та розташована на перехресті торговельних шляхів Середня Азія. Хівинське, Бухарське та Казахське ханства – це були ті держави, на завоювання яких із означених вище міркувань спрямовувало свої зусилля спочатку Московське царство, а потім і Російська імперія. Особливо важливе місце серед зазначених держав російські правителі відводили Казахському ханству як прикордонній території, зручній для виходу на азійські ринки та подальшого здійснення експансії в цьому регіоні. Ці та інші фактори обумовлювали вибір тих специфічних методів та засобів, які в підсумку призвели до включення казахських територій до складу Російської імперії протягом XVIII–XIX ст. ст.

Загалом в історіографії (дореволюційній та сучасній російській, радянській і сучасній казахській) прийнято вважати, що приєднання жузів – складових частин адміністративної системи Казахського ханства – до Російської імперії протягом зазначеного вище періоду відбувалося цілком добровільно і було обумовлене виключно необхідністю пошуку сильного союзника, покровителя з метою протистояння зовнішнім ворогам (Китаю, Джунгарському ханству та іншим). Поєднуючи ці фактори із «природним тяжінням» казахів до Росії, історики стверджують про нібито невідворотність рішень ханів Молодшого, Середнього та Старшого жузів щодо спрямування прохання російському імператору про прийняття їх під свій протекторат. За таких умов у працях цих дослідників Російська імперія постає як рятівник, котрий відвернув неминучу загибель казахського народу та його етнічної самобутності. При цьому, про будь-які прагматичні міркування російського самодержавства, спрямовані на задоволення експансіоністських намірів, ці науковці в більшості не зазначають. Вони натомість вдаються до яскравого змалювання «загрозливого» та «відсталого» становища казахської держави напередодні її включення до складу Росії.

Огляд історії російсько-казахських відносин у період 1465–1731 рр. – від часу заснування Казахського ханства до включення Молодшого жуза до складу Російської імперії –